

Ks. dr hab. Marek Kluz, prof. UPJPII
Katedra Teologii Systematycznej
Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
33-100 Tarnów, ul. Piłsudskiego 6
Tel. 667 419 728, email: marek.kluz@upjp2.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr lic. Włodzimierz Andrzej Sztek, *Zachowanie i umocnienie cywilizacji łacińskiej w ujęciu Feliksa Konecznego (1962-1946). Studium moralno-społeczne*, Warszawa 2020, ss. 296.

1. Wstęp. Życie poszczególnych społeczeństw jest wypadkową ścierania się różnych typów cywilizacji. Np. w ZSRR w okresie stalinowskim dominowała cywilizacja nazwana przez Konecznego turańską, która opiera się na zasadzie bezwzględного posłuszeństwa jednoosobowemu władcy państwa (kult jednostki). W okresie rządów Breżniewa dominowała metoda bizantyńska, której istotą jest wszechwładza biurokracji, zaś w epoce Gorbaczowa zaczęła dochodzić go głos metoda łacińska, z którą łączy się między innymi dążenie do kierowania się zasadami etycznymi zarówno w życiu prywatnym jak i publicznym. Stosowanie metody łacińskiej doprowadziło do potępienia zbrodni systemu komunistycznego i rehabilitacji jego ofiar, a następnie do zbliżenia z krajami Zachodu, w których silne są wpływy cywilizacji łacińskiej.

Prekursorem nauki o cywilizacjach był niewątpliwie Feliks Koneczny (1962-1946), polski historyk i historiozof. Stworzona przez niego nauka porównawcza o cywilizacjach zachowała do dziś dużą wartość poznawczą a jego dorobek naukowy może stanowić podstawę do dalszych rozważań nad cywilizacjami. W tej perspektywie niezwykle szczęśliwym wyborem jest temat rozprawy doktorskiej Włodzimierza Andrzeja Szteka *Zachowanie i umocnienie cywilizacji łacińskiej w ujęciu Feliksa Konecznego (1962-1946). Studium moralno-społeczne*

2. Omówienie rozprawy. Na rozprawę składają się następujące elementy: *Karta tytułowa* (s. 1), *Spis treści* orientujący w rozkładzie materiału (s. 2-3), *Metodologiczne Wprowadzenie* (s. 4-18), *Korpus pracy* (s. 19-282), na który składają się trzy logicznie dopełniające się rozdziały. Wszystkie rozdziały pracy zostały podzielone na paragrafy, co bardzo ułatwia czytelnikowi dobre uchwycenie problematyki rozprawy w jej szczegółach. Całość dysertacji

zamknięta jest podsumowującym *Zakończeniem* (s. 283-291). Na końcu rozprawy znajduje się zestawienie *Bibliografii* (s. 292-296).

Zdyscyplinowaniu myśli służy przejrzyście opracowany *Wstęp*. We wstępie do recenzowanej refleksji naukowej Doktorant ukazał ważność i aktualność tematu oraz jasno i wyraźnie zaprezentował cel pracy, wyzwanie badawcze: „Celem (...) jest wykazanie konieczności uznania odkrytych przez Konecznego praw rządzących historią, a także potrzeby powrotu do tradycyjnych wartości wykształconych w procesie tworzenia cywilizacji łańskiejskiej, jako warunku jej prawidłowego rozwoju, w szczególności społeczeństwa polskiego, a także innych społeczeństw wyrosłych w cywilizacji zachodniej, zagrożonych naporem innych ‘niższych’ cywilizacji, takich jak cywilizacja turańska, bizantyńska czy arabska” (s. 4-5). Ponadto we wstępie została bardzo dokładnie i szeroko omówiona problematyka poszczególnych rozdziałów i wskazane właściwe metody naukowe zastosowane w badaniach (s. 10-15).

Korpus rozprawy Włodzimierz Sztek rozpoczyna od wyjaśnienia pojęcia cywilizacji, opisania różnic cywilizacyjnych, scharakteryzowania ich specyfiki oraz ich wzajemnych oddziaływań. W dalszej części naświetlił tło historyczne zachodniej cywilizacji. Przedstawił także historyczne przyczyny procesu destrukcji współczesnych cywilizacji w świecie, zwłaszcza łańskiejskiej i bizantyńskiej. Podjął również próbę analizy hierarchii wartości występujących w tych cywilizacjach. Mnogość podjętych w tej partii pracy zagadnień z powodzeniem wystarczyłaby na oddzielną dysertację.

W rozdziale drugim Doktorant ukazał najpierw proces kształtowania się cywilizacji zachodniej pod wpływem chrześcijaństwa. Następnie szeroko zarysował skutki kryzysu cywilizacji łańskiejskiej i zanalizował przyczyny załamania się tej cywilizacji oraz upadku jej wartości moralnych i społecznych w związku z przemianami geopolitycznymi, ideologicznymi, ekonomicznymi i socjologicznymi. W dalszej części Doktorant wskazał na potrzebę podjęcia wysiłków zmierzających do obrony cywilizacji łańskiejskiej.

Ostatni rozdział rozprawy Włodzimierz Sztek poświęcił próbie przedstawienia dróg powrotu do tradycyjnych korzeni cywilizacji i kierunków działań wychowawczych, a także metod i form przeciwdziałania wpływowi wartości obcych cywilizacyjnie, aby w ten sposób przyczynić się uzdrowienia społeczności i ich wzajemnych odniesień. Doktorant ukazał zadania najważniejszych instytucji i organizacji społecznych mających wpływ na zażegnanie powstałego kryzysu ze szczególnym uwzględnieniem zasad cywilizacji łańskiejskiej.

Chce podkreślić, że wszystkie rozdziały dysertacji Doktorant przedstawił tak umiejętnie i atrakcyjnie, iż dla recenzenta była to frapująca lektura. Na podkreślenie zasługuje także konsekwentne poszukiwanie przez Doktoranta specyfiki nauczania wielkiego historyka Feliksa Konecznego.

W zakończeniu dysertacji zostały przedstawione wyniki dokonanych analiz nad studium dotyczącym zachowania i umocnienia cywilizacji łańskiejskiej

w ujęciu Feliksa Konecznego. Zebrane przez Doktoranta przemyślenia na pewno przysłużą się w dalszych badaniach naukowych nad teorią funkcjonowania cywilizacji.

3. Ocena rozprawy. Ogólnie należy podkreślić, że recenzowana rozprawa odpowiada zarówno pod względem metodologicznym jak i merytorycznym wymaganiom stawianym tego typu pracom doktorskim. Autor swoje badania potraktował odpowiedzialnie i kompetentnie. Mamy do czynienia z dokładną analizą myśli - twórcy nauki porównawczej o cywilizacjach Feliksa Konecznego. Postawione na początku pracy zadanie znalazło jasną odpowiedź w tekście pracy.

Zasadność tematu i jego sformułowanie. Temat rozprawy jest ambitny, bardzo trafny i jak stwierdza Doktorant „niezwykle aktualny i potrzebny”. Przedstawione zagadnienie jest ważne pod względem naukowym i nieodzowne w praktyce życia moralno-społecznego. Bogaty dorobek naukowy Feliksa Konecznego poświęcony teorii funkcjonowania cywilizacji i praw nimi rządzących skłaniał do zajęcia się tym tematem. Wybór tematu jest więc uzasadniony merytorycznie. Samo także sformułowanie tematu jest poprawne i pozwala na wyczerpujące i zarazem przejrzyste przedstawienie wszystkich istotnych wątków związanych z promowaniem cywilizacji łacińskiej w ujęciu Feliksa Konecznego.

Układ rozprawy. Z metodologicznego punktu widzenia na podkreślenie zasługuje przejrzysta koncepcja rozprawy. Podział na rozdziały, paragrafy i dyspozycje, które Autor konsekwentnie rozwija oraz zakończenie, tworzy jasny plan podjętej refleksji i komplementarnie obejmuje całość zagadnienia. Właściwy układ pracy świadczy o dobrym odczytaniu najważniejszych akcentów nauczania Feliksa Konecznego. Drobnym mankamentem jest brak wstępów do poszczególnych rozdziałów, brak podsumowań na końcu każdego rozdziału, a także brak krótkich podprowadzeń do następnego rozdziału, świadczyłoby to o pewnej ciągłości i ewolucji pracy.

W zakończeniu dysertacji Doktorantowi chodziło o względnie całościowe i w miarę wyczerpujące przedstawienie postawionego w temacie pracy problemu. Trzeba z satysfakcją stwierdzić, że to pracochłonne i niełatwe zadanie w pełni udało mu się zrealizować. Doktorant zaprezentował w sposób kompetentny i rzetelny wyniki swoich kilkuletnich badań.

Źródła i opracowania. Uwagi co do bibliografii i przypisów. Cennym dorobkiem pracy Włodzimierza Szteka jest udokumentowanie swych wywodów materiałem źródłowym i literaturą. Należy zauważyć, że dobre odczytanie źródeł i ich właściwa interpretacja nie jest zadaniem łatwym. Ale Doktorant dobrze wywiązał się z tego zadania. Pewnym mankamentem jest umieszczenie w bibliografii głównego źródła pracy, czyli pism Feliksa Konecznego po

dokumentach Kościoła. Do drobnych uwag należy też brak podania stron przy artykułach w czasopismach i w pracach zbiorowych.

Pozytywnie należy ocenić zredagowanie przypisów, które dokumentują treść pracy, pomagając w ten sposób czytelnikowi w pełniejszym uchwyceniu zagadnień. Z dokładnej ich lektury można wnioskować o strukturze myśli Konecznego i częściowo o źródłach jego inspiracji. Przypisy pokazują też bogactwo nauczania Konecznego i będą niezmiernie pożyteczne dla przyszłych badaczy podejmujących tematykę dotyczącą cywilizacji.

Merytoryczna ocena rozprawy. Wnikliwa lektura rozprawy doktorskiej pozwala stwierdzić, że Autor jest doskonałym znawcą przedmiotu. Pozycja jest właściwie udokumentowana. Stanowi dojrzałą pracę naukową. Wywody Doktoranta są przemyślane i wyważone, poszczególne wypowiedzi są uzasadnione i logiczne. Sam sposób narracji, w której mnóstwo argumentów i elementów zaczerpniętych z wielu źródeł zostało ułożonych w spójnym schemacie, jest uporządkowany i konsekwentny. Co więcej Doktorant nie zatrzymał się tylko na warstwie opisowej nauczania Feliksa Konecznego, ale w sposób wysoce umiejętny potrafił dokonać syntezy tego nauczania. Swoją rozprawą doktorską Włodzimierz Sztek wzbogacił polską literaturę moralno-społeczną o dzieło źródłowe, stanowiące niezbędną pomoc dla każdego, kto będzie podejmował szeroko rozumianą problematykę badawczą o różnych typach cywilizacji.

Język rozprawy. Praca doktorska napisana jest poprawnym i fachowym językiem. Jest to język przejrzysty, komunikatywny, a jednocześnie „nieprzegadany”. Nie jest to żargon teologicznomoralny. Co więcej nie jest to język przesadnie poddający się źródłom i opracowaniom. Autor potrafi zachować swój styl, a że jest to styl jasny i precyzyjny, choć bez zbędnych ozdobników, to rozprawę czyta się z dużą przyjemnością.

O zawartości treściowej czytelnik jest bardzo dobrze poinformowany w poszczególnych rozdziałach. Na pochwałę zasługuje też posługiwanie się fachową terminologią naukową. Poza tym rozprawa jest wolna od istotnych błędów stylistycznych i maszynowych. Dostrzegłem zaledwie kilka literówek, kilka nieprecyzyjnych zawiłych sformułowań i czasami zbyt długie cytaty. Oczywiście zauważone usterki w warstwie językowej nie dotyczą w żadnym wypadku spraw istotnych. Autor dba o jednoznaczność i czytelność przekazywanych informacji, troszczy się o wysoką jakość i ostateczny kształt dysertacji. I to należy podkreślić.

Istotne osiągnięcia rozprawy. Na wiele z tych osiągnięć już wskazałem. Pragnąłbym podkreślić nade wszystko dobre opanowanie warsztatu naukowego (jak na poziom rozprawy doktorskiej naprawdę duże). Refleksja Doktoranta charakteryzuje się pilnością i naukową rzetelnością w podejściu do problematyki, co w połączeniu z ciekawością badawczą i wyczuwalną

wrażliwością stanowi o wartości opracowania. Pan Sztek w sposób jasny i uporządkowany przedstawił nauczanie Feliksa Konecznego na temat zachowania i umocnienia cywilizacji łacińskiej i z dużym znanstwem historii i teologii moralnej społecznej zinterpretował je, zwracając uwagę na te aspekty nauczania Konecznego, które wskazują na nowe podejście do problematyki społeczno-moralnej, albo też są szczególnie dlań charakterystyczne. Widać to także zarówno we wprowadzeniu do rozprawy jak i jej zakończeniu. To wszystko dobrze rokuje o dalszym rozwoju naukowym Włodzimierza Szteka.

Pytania do Doktoranta. Lektura rozprawy doktorskiej, którą trzeba wysoko ocenić, przynosi kilka uwag, raczej do dyskusji, aniżeli mających charakter zarzutów.

1. O ile dość powszechnie akceptujemy fakt stworzenia przez dane państwo własnej kultury, o ile powszechnie jest przyznawanie poszczególnym państwom cech wyróżniających je spośród innych, o tyle rzadko mówi się że dane państwo stworzyło własną cywilizację. Dlaczego według Konecznego tak się dzieje, jakie cechy musi spełniać zorganizowane życie ludzi, aby można był nazwać je cywilizacją?

2. Napływ imigrantów sprawia, że Unia Europejska jest mieszkanką cywilizacji łacińskiej, bizantyjskiej, żydowskiej i cywilizacji arabskiej. Europa przez napływ imigrantów jest miejscem, gdzie cywilizacja łacińska jest osłabiona. Czy według polskiego uczonego synteza cywilizacji, próba połączenia różnych sposobów życia jest możliwa? Czy takie mieszkanki cywilizacyjne są zdolne do rozwoju? Czy cywilizacja łacińska jest w stanie przetrwać? Czy w nauczaniu Feliksa Konecznego możemy znaleźć argumenty i wyjaśnienia dotyczące aktualnej trudnej sytuacji w Europie?

4. Wniosek końcowy. Lektura dysertacji Włodzimierza Andrzeja Szteka, bogatej w wielowątkowe treści, świadczy o godnej podkreślenia erudycji Doktoranta, który daje się poznać, jako człowiek kierujący się ogromną pracowitością, pasją poznawczą, wewnątrznie zaangażowany w opracowywaną problematykę. Autor pewnie porusza się po różnych dziedzinach wiedzy historycznej, etycznej, teologicznej i społecznej. Podjęta tematyka jest na tyle istotna, że jej opracowanie jest ubogaceniem myśli historycznej, teologicznomoralnej i społecznej w Polsce i budzi żywe zainteresowanie czytelnika. Trzeba zaznaczyć, że ten obszar teologii moralnej społecznej nie został konkretnie zbadany i opracowany. Nie doczekał się pogłębionej analizy pod tak szerokim kątem. Dlatego dobrze się stało, że w tej rozprawie została podjęta próba przybliżenia kompleksowego ujęcia myśli i tez stawianych przez Feliksa Konecznego - twórcy nauki porównawczej o cywilizacjach. Należą się, bez wątpienia, gratulacje i słowa uznania dla Doktoranta, a zwłaszcza Promotora, za odwagę i podjęcie tego niezwykle ciekawego problemu badawczego.

Wnikliwa lektura dysertacji pozwala ostatecznie stwierdzić, że Autor zaangażował się w opracowanie tematu. Jest ona owocem dojrzałych poszukiwań. Doktorant sprawnie posługuje się terminologią naukową. Umiejętne stosowanie stylu naukowego świadczy dobrze o Autorze i wyraża jego troskę o jakość oraz ostateczny kształt rozprawy. Z pełnym przekonaniem uznaję, iż to wskazuje na kwalifikacje do uzyskania przez niego stopnia naukowego doktora.

Wobec powyższego stawiam wniosek do Rady Dyscypliny Wydziału Teologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie pana Włodzimierza Andrzeja Szteka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Marek Kluz, prof. UPJPII

Tarnów, dnia 4 stycznia 2021